

**Pr. lect. dr. Emil Cioară,
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop dr. Vasile Coman“,
Universitatea din Oradea**

**ASPECTE LITURGICE,
CANONICE ȘI PASTORALE
CU PRIVIRE LA FIXAREA CANONULUI
(EPITIMIEI) ÎN TAINA SPOVEDANIEI**

***Abstract:** Penitence or Canon, the penultimate element of the ordinance of the Holy Mystery of Confession is “the part expressing the spiritual commitment of the penitent and it is in the confessor’s particular attention on pastoral line”. When we speak of the canon or penitence of Confession, we mean “repentance means prescribed by the confessor to the person confessing for the forgiveness of his sins by prayer, repentance, acts of charity, fasting, abstinence from certain foods or deeds”. Canon “is not punishment, but a pedagogical means that helps us realize how far we are from God and to strengthen ourselves in the spiritual struggle against the passions”. In other words, penitence seeks the correction of the penitent, thus having a pedagogical role. In setting the canon, a lot of prudence, spiritual wisdom and pastoral tact is needed from the father confessor.*

Essential in setting the canon, remains winning penitent’s consciousness on Christ’s side, purifying human nature from sin and getting the penitent accustomed to virtuous life, which is diametrically opposed to sin.

***Keywords:** penitence, canon, confession, repentance, mystery.*

1. Preliminarii

După cum știm cu toții, la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel și cu aprobarea Sf. Sinod, anul acesta a fost proclamat în Patriarhia Română ca „Anul omagial euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii)” și, totodată, „Anul comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni”. În acest context, studiul de față nu este altceva

decât o modestă contribuție adusă la aprofundarea Sfintei Taine a Spovedaniei, mai ales în ceea ce privește fixarea canonului sau epitimiei.

Orice credincios, care dorește să se apropie de Potirul euharistic „cu vrednicie“ are nevoie de o stare de curăție sufletească asemănătoare celei dobândite prin Botez. Deoarece Botezul nu se mai repetă, pentru a-și putea redobândi neprihănirea, pierdută prin păcate, Mântuitorul a rânduit o altă Sfântă Taină, Taina Spovedaniei, a Pocăinței sau a Mărturisirii, numită de Sfinții Părinți „al doilea Botez“ sau „botezul lacrimilor“¹. Prin Taina Spovedaniei credinciosul își poate înnoi starea baptismală. Omul se întoarce și vine în fața martorului lui Hristos, care este episcopul sau preotul duhovnic, spre a-și spăla păcatele și a primi din nou în sufletul său veșmântul de lumină al harului sau haina de nuntă, pomenită în Sfintele Evanghelii².

Dacă comuniunea cu Dumnezeu este condiția primordială a mântuirii omului în Biserică, Taina Spovedaniei este „remediul“ vindecării de păcate și al înnoirii sufletești a creștinului care se apropie de Sfânta Euharistie pentru a reaprinde, înprospăta și spori comuniunea lui cu Hristos, ca mădular al Bisericii Sale³.

Se poate spune că Taina Spovedaniei este un „act de transcendere“, o trecere peste o piedică (un obstacol) apărută în comuniunea dintre om și Dumnezeu, trecere care nu se poate realiza fără ajutorul lui Dumnezeu Însuși⁴. Altfel spus Spovedania „este învoiala cu Dumnezeu pentru a doua viață“⁵.

Taina Spovedaniei are patru momente distincte:

a) căința pentru păcatele săvârșite și dorința de îndreptare;

1. Pr. prof. dr. Liviu Streza, *Sfintele Taine*, în vol. „Credință Ortodoxă și viață creștină“, Sibiu, 1992, p. 302; pr. prof. dr. Dumitru Radu, *Taina Mărturisirii*, în vol. „Îndrumări misionare“, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1986, p. 548; pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, ed. a III-a, Ed. Nemira, București, 2002, p. 295.

2. M. Costa de Beauregard, Dumitru Stăniloae, *Mică dogmatică vorbită*, dialoguri la Cernica, trad. Maria-Cornelia Oros, Ed. Deisis, Sibiu, 1995, p. 109.

3. Pr. prof. dr. Dumitru Radu, *op. cit.*, p. 564-565.

4. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 204.

5. Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, V, în „Filocalia“, vol. 9, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1980, p. 136.

b) mărturisirea păcatelor în fața lui Hristos, prin părintele duhovnic (cf. Iac. 5, 16);

c) îndeplinirea canonului de pocăință (epitimia);

d) dezlegarea păcatelor pe care o dă Sfântul Duh, prin duhovnic, care este investit cu această putere, prin hirotonie, ca urmaș al Sfinților Apostoli (cf. Ioan 20, 22-23)⁶.

Dintre aceste momente sau faze, primele două au caracter personal, subiectiv, iar celelalte două au caracter sacramental, liturgic, obiectiv⁷. Ultimele două, (îndeplinirea epitimiei și dezlegarea de păcate), se pot inversa ca ordine⁸.

Din rațiuni de timp nu ne vom ocupa de fiecare moment al Tainei Spovedaniei ci ne vom referi strict la fixarea canonului sau epitimiei.

2. Aspecte liturgice, canonice și pastorale cu privire la fixarea canonului de pocăință

Dacă în ascultarea mărturisirii, duhovnicul a exercitat rolul unui prieten înțelegător, care constată natura și gravitatea celor mărturisite, la fixarea canonului sau epitimiei el exercită mai ales rolul unui judecător, dublat de cel al unui medic iscusit, care apreciază cu iubire și înțelegere părintească, mijloacele cele mai potrivite prin care să vindece slăbiciunile constatate⁹. Duhovnicul e judecător „nu ca să rostească sentințe, ci ca să aprecieze cu iubire pentru penitent și cu pricepere de medic sufletesc mijloacele cele mai potrivite pentru vindecarea lui”¹⁰. Un prim mijloc la îndemâna duhovnicului îl reprezintă sfatul duhovnicesc.

6. Pr. prof. dr. Liviu Streza, *Sfintele Taine și Ierurgiile în viața Bisericii și a credincioșilor*, în rev. „Revista teologică”, III (1993), nr. 3, p. 8; Sfântul Nicodim Aghioritul, *Carte foarte folositoare de suflet*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1997, p. 132; pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, p. 295.

7. Pr. prof. dr. Ion Bria, *Dicționar de teologie ortodoxă, A-Z*, ed. a II-a, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1994, p. 250.

8. Pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, p. 295.

9. Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, ed. a II-a, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1997, p. 91.

10. *Ibidem*, p. 91.

Sfătuirea duhovnicească este un adevărat proces care conduce la schimbare, la vindecare și înviere sufletească. Trebuie precizat și faptul că nu este suficient numai să i se spună cuiva să nu mai facă un anumit lucru, ci este necesar să i se arate și de ce să nu îl facă și cât de grave sunt urmările unui păcat, scopul instruirii fiind, în primul rând, provocarea dezgustului față de păcat¹¹. „Duhovnicului i se cere, spune părintele Stăniloae, să fie în stare, prin citiri de cărți duhovnicești, prin urmărirea diferitelor procese sufletești, prin experiență, nu numai să dea cu o anumită siguranță sfaturile cele mai eficiente, ci să le și argumenteze în fața penitentului ca acesta să se lase convins și să le urmeze“¹².

Sfântul Ioan Scărarul, în cuvântul „*Către păstor*“, îl sfătuiește pe duhovnic: „Întristează pe cel bolnav pentru o vreme, ca să nu se lungească mult timp boala, sau să moară din pricina tăcerii vrednice de osândă. Mulți au socotit, din pricina tăcerii cârmaciului, că plutesc bine, până ce s-au izbit de stâncă“¹³.

În modul în care duhovnicul sfătuiește „trebuie evitate două extreme: blândețea neroditoare și asprimea care să ducă la deznădejde“¹⁴. În tot cazul, duhovnicul va fi foarte prudent atunci când sfătuiește și învață pe cei ce se spovedesc. El trebuie să descopere rădăcina păcatelor pentru a le putea trata eficient, să țină cont de temperamentul, pregătirea, de sinceritatea și căința manifestată de penitent, de gravitatea stării lui sufletești (dacă e o simplă cădere sau patimă, ori cumul de patimi, dacă e recidivist etc.).

Pe lângă aceste sfaturi duhovnicești, care țin de ceea ce am putea numi „profilaxie duhovnicească“, preotul duhovnic rânduiește și canonul potrivit stării sufletești a penitentului.

Dacă sfătuirea duhovnicească este un mijloc mai blând de terapeutică spirituală, canonul sau epitimia, având caracter obligatoriu de îndeplinit, reprezintă o măsură mai radicală, mai aspră de vindecare a penitentului¹⁵.

11. Pr. dr. Sânică T. Palade, *Taina Sfintei Spovedanii, mijloc de pastorație individuală*, Ed. „Sf. Mina“, Iași, 2002, p. 114.

12. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, p. 91.

13. *Către păstor*, VI, 26, în „*Filocalia*“, vol. 9, ed. cit., p. 439.

14. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 115.

15. *Ibidem*, p. 158.

Epitimia sau *Canonul* penultimul element al rânduiei Tainei Spovedaniei, este „partea ce exprimă angajarea duhovnicească a penitentului și se află în atenția deosebită a duhovnicului pe linie pastorală”¹⁶.

Cuvântul „**canon**” (din gr. κανων) are un bogat înțeles în limba română, acest omonim cuprinzând zece sensuri¹⁷. Sensul original al cuvântului canon a fost acela de „băț, măsură, dreptar și, prin extindere, normă sau regulă”¹⁸. Pentru a nu se crea confuzii, cuvântului canon din cadrul Sfintei Spovedanii, i s-a adăugat și cel de „**epitimie**” (din gr. επιτιμια, το επιτιμιον = penitență, părere de rău, certare)¹⁹.

Când vorbim de canonul sau epitimia Spovedaniei, înțelegem „mijlocul de pocăință pe care duhovnicul îl prescrie celui ce se spovedește pentru ispășirea păcatelor, prin rugăciuni, metanii, fapte de milostenie, posturi, înfrânări de la anumite mâncăruri sau fapte etc.”²⁰.

Altfel spus, canonul sau epitimia este „norma sau dreptarul după care duhovnicul ne îndreaptă și ne corectează viața păcătoasă”²¹, pentru ca în viitor să nu mai recădem în aceleași păcate²².

16. Pr. prof. dr. Liviu Streza, *Despre rânduiala și semnificația Sfintei Taine a Mărturisirii în Biserica Ortodoxă*, în „Mitropolia Olteniei”, XLI (1989), nr. 4, p. 32.

17. *Dicționar enciclopedic*, vol. I, A-C, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 312; Despre sensul cuvântului „canon” vezi: pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Ed. Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 174-175; pr. prof. dr. Ene Braniște, *Liturgica specială*, p. 300; pr. prof. dr. Ene Braniște, prof. Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezană Caransebeș, 2001, p. 84-86 și 154; pr. asist. Liviu Streza, *Preotul în scaunul Spovedaniei*, în „Îndrumător bisericesc”, 130, Sibiu, 1982, p. 182; *Theological Dictionary of the New Testament*, editat by Gerhard Kittel, Translator and Editor Geoffrey W. Bromiley, D. Litt., D.D., vol. III, 1999, Michigan, USA, p. 596-602; Ion M. Stoian, *Dicționar religios*, Ed. Garamond, Buc., f.a., p. 47-48.

18. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 159; pr. Petre Vintilescu, *Spovedania și duhovnicia*, ed. a II-a, Alba Iulia, 1995, p. 215.

19. Pr. prof. dr. Ene Braniște, prof. Ecaterina Braniște, *op. cit.*, p. 154.

20. Ion M. Stoian, *op. cit.*, p. 98.

21. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 159.

22. Prot. dr. Simion Radu, *Epitimie și satisfacție*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXXVII (1969), nr. 3-4, p. 338.

De aici trebuie să înțelegem că epitimia sau canonul nu este o pedeapsă pentru păcatul săvârșit, ci „o nouă rânduială corespunzătoare noii vieți pe care credinciosul o dobândește prin mărturisire”²³.

Epitimia „nu este un act de chinuire, de răzbunare divină, pe care penitentul trebuie să o suporte, indiferent care ar fi căința sa”²⁴, ci un mijloc de pedagogie divină.

În doctrina ortodoxă, scopul epitimiilor prescrise în scaunul de spovedanie nu este ispășitor, adică pentru a satisface justiția divină, așa cum învață Biserica Romano-Catolică, ci, dimpotrivă, scopul lor vizează îndreptarea penitentului și restabilirea funcțiunilor conștiinței și a voinței morale²⁵. Cu alte cuvinte, epitimia urmărește îndreptarea penitentului, adică are un rol pedagogic.

Cum ar putea fi înțeles ca pedeapsă sfatul pe care îl dă duhovnicul fiului său spiritual ca să se roage, să postească, să facă milostenie, să cerceteze Biserica, să citească Sfânta Scriptură și alte cărți ziditoare de suflet, să ierte și să se împace cu fratele său etc.? A socoti aceste remedii de terapie spirituală drept pedepse, înseamnă a forța sensul adevărat al cuvântului, înseamnă a rătăci în înțelegerea voinței lui Dumnezeu. Canonul „nu este pedeapsă, ci mijloc pedagogic care ne ajută să conștientizăm cât de departe suntem de Dumnezeu și să ne întărim în lupta duhovnicească împotriva patimilor”²⁶. Putem spune, că sensul canonului sau epitimiei în Ortodoxie este terapeutic și are scopul de a trezi și de a promova conștiința religios-morală în vederea mântuirii tuturor.

Semnificația ortodoxă a canonului reiese și din numirile diferite care i s-au dat acestuia: „Întăritor și stimulent pe calea desăvârșirii morale”²⁷,

23. Pr. Viorel Sava, *Taina Mărturisirii în riturile liturgice actuale*, Ed. Trinitas, Iași, 1999, p. 100.

24. Prot. dr. Simion Radu, *op. cit.*, p. 343; Kallistos Ware, *Împărăția lăuntrică*, Ed. Christiana, București, 1996, p. 56-57.

25. Pr. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 218.

26. Arhim. Atanasie Anastasiou, stareț al Sf. Mănăstiri a Marii Meteora, *Spovedania – Îndrumar*, trad. din limba greacă de pr. Șerban Tica, Ed. Biserica Ortodoxă, București, 2004, p. 102.

27. Prot. Nicodim Belea, *Îndatoririle duhovnicului după sfintele canoane*, în rev. „Studii teologice”, III (1951), nr. 9-10, p. 493.

„gimnastică a sufletului”²⁸ sau „gimnastică spirituală”²⁹, „exercițiu de voință”³⁰, „medicament”³¹, „dietă necesară celui slăbănogit și predispus la păcat”³², „exercițiu spiritual”³³ etc.

Din aceste încercări de definire a termenului „canon” sau „epitimie”, deducem rolul și importanța epitimiei în viața celui care se spovedește.

Mai întâi, canonul este un medicament administrat celui bolnav sufletește, este tratamentul prescris celui ce „prin sfatul voii sale”³⁴ și prin lucrare liberă și conștientă s-a vătămat pe sine. În al doilea rând, este un exercițiu duhovnicesc, ce are menirea de a-l ține preocupat cu cele duhovnicești pe cel obișnuit cu păcatul și tentat să se întoarcă la el. Acest exercițiu spiritual are puterea și darul de a întări sufletește, de a fortifica puterile sufletești ale celui care îl practică.

În al treilea rând, „dieta” spirituală presupune o rânduială cu caracter restrictiv, dar care urmărește același scop: însănătoșirea sufletească și eliberarea de păcat. Cel doritor de îmbogățire trebuie deprins cu milostenia, trebuie învățat să-și adune „comoară în cer unde moliile nu le strică și hoții nu le sapă și le fură”. Râvna lui de a se îmbogăți nu trebuie înăbușită, ci doar reorientată spre cele sfinte. Lacomul va fi învățat cu postul, clevetitorul cu tăcerea, dar tăcerea nu este simplă tăcere, ci ascultare a cuvântului lui Dumnezeu.

Putem spune că „orice canon pe care duhovnicul îl rânduiește în scaunul Sfintei Spovedanii are scopul de a menține în stare de liber-

28. Pr. prof. dr. Spiridon Câdea, *Mărturisirea păcatelor*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, VI (1954), nr. 9-10, p. 475.

29. Idem, *Taina Sfintei Mărturisiri ca mijloc de pastorație individuală*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, VIII (1956), nr. 6-7, p. 321.

30. Pr. conf. dr. Ilie Moldovan, *Preotul duhovnic și darul iertării păcatelor*, în rev. „Ortodoxia”, XXXIV (1982), nr. 4, p. 583.

31. Pr. prof. dr. Ioan I. Ică, *Taina Mărturisirii în practica sacramentală și importanța ei în lucrarea pastorală a Bisericii Ortodoxe*, în rev. „Mitropolia Ardealului”, XXVIII (1983), nr. 7-8, p. 420; Pr. A.C. Cosma, *Taina Sf. Mărturisiri*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, 1962, nr. 3-4, p. 195; Paul Evdokimov, *Ortodoxia*, trad. rom. de dr. Irineu Ioan Popa, Arhiereu Vicar, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1996, p. 316.

32. Arhimandrit Seraphim Papacostas, *Repentance*, ediția a II-a, Atena, 1987, p. 112.

33. Pr. asist. Liviu Streza, *Preotul în scaunul Spovedaniei*, p. 182.

34. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 101.

tate pe cel ce s-a eliberat de păcat prin mărturisire și de a reorienta creator tot potențialul lui psiho-fizic”³⁵.

Momentul fixării canonului nu este lipsit de dificultate pentru duhovnic. Sub raport pastoral „acest moment este cel mai plin de responsabilitate și de greutate”³⁶.

Dificultatea stabilirii canonului decurge din faptul că trebuie fixat repede, îndată după spovedanie, și de unul singur, fără o consultare prealabilă cu cineva, decât în cazuri excepționale. Aceasta presupune ca duhovnicul să cunoască foarte bine bolile sufletești și remediile terapiei spirituale pentru a putea interveni eficient cu epitimia potrivită în cazul fiecărui penitent. Acum „experiența sa joacă rolul principal”³⁷. După cum un medic nu poate prescrie un tratament eficient decât atunci când a ajuns la un diagnostic sigur, tot astfel și duhovnicul nu poate indica tratamentul duhovnicesc (epitimia) decât atunci când a ajuns să cunoască temeinic și sigur boala spirituală a penitentului său. Aceasta presupune ca cel care se spovedește să aibă o înțelegere corectă asupra lucrării sfinte pe care o trăiește, iar duhovnicul să fie pătruns de răspunderea deosebită a misiunii sale. Acum, „el poate zidi sau distruge suflete”³⁸.

La fixarea canonului este necesară multă prudență, multă înțelegere duhovnicească și tact pastoral din partea preotului duhovnic³⁹. În stabilirea epitimiei, duhovnicul poate greși sub două forme: fie printr-o prea mare îngăduință, ceea ce ar determina pe păcătos să-și continue viața păcătoasă avută înainte de spovedanie, sau chiar să și-o accentueze, fie prin fixarea unui canon prea aspru, care l-ar îndepărta de Biserică, lăsându-l pradă deznădejii⁴⁰.

Severitatea excesivă a duhovnicului față de penitent, precum și bunătațea fără discernământ față de acesta, atrag după sine îndepărtarea lui de drumul vieții harice. Esențial în fixarea canonului rămâne faptul

35. *Ibidem*, p. 101.

36. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 162.

37. Pr. G. I. Beschea, *Taina Sfintei Mărturisiri după Evhologiu*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, nr. 6, 1930, p. 255.

38. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 163.

39. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 101.

40. Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire...*, p. 176; Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 164.

câștigării conștiinței penitentului de partea lui Hristos, purificarea naturii umane de păcat și deprinderea penitentului cu viețuirea virtuoaasă, care este diametral opusă păcatului.

În decursul timpului epitiimiile „au evoluat în cele mai imprevizibile sensuri, de la desființarea lor [...] și până la aplicarea cea mai aberantă cu putință”⁴¹. Ca întotdeauna, extremele sunt periculoase. Calea de mijloc este recomandată și în ceea ce privește aplicarea epitimiilor. Deși nu există rețete exacte, dinainte stabilite pentru fiecare penitent, avem totuși, suficiente norme și criterii care ne permit o canonisire corectă. Toate însă depind de iscusința duhovnicului, de tactul său pastoral, de măiestria sa duhovnicească. Câtă vreme păcatul angajează și trupul și sufletul, epitimia se cuvine să fie în așa fel prescrisă încât să ajute la vindecarea integrală (psiho-fizică) a penitentului. Sfântul Nicodim Aghioritul zice în acest sens: „Să știi, duhovnice, că și canonul și împlinirea lui se împart, îndeobște în două: în ce este trupesc și în ce este duhovnicesc”⁴².

Canonul trupesc se referă la post, metanii, la faptele milei trupești (ajutorarea săracilor, cercetarea bolnavilor etc.), iar canonul duhovnicesc constă în rugăciune, lectură din Sfânta Scriptură și din alte cărți de zidire sufletească, întoarcerea la credință a celor rătăciți, mângâierea celor întristați etc.⁴³. „Același duhovnic, pentru aceleași păcate, dar la penitenți diferiți, trebuie să aplice în mod diferit prevederile aceluiași canoane. El trebuie să folosească acribia în situațiile care impun aceasta și iconomia în situații opuse celor dintâi”⁴⁴.

Epitimiile date penitentului ca norme de viață trebuie să aibă în vedere câteva criterii și aspecte de importanță majoră.

Un prim criteriu⁴⁵ pentru fixarea canonului îl formează *natura, felul și gravitatea păcatului săvârșit*. Sfântul Apostol Iacob ne arată că

41. Pr. prof. Ion Buga, *Pastorală Calea preotului*, ed. a II-a, București, 1999, p. 177.

42. Sfântul Nicodim Aghioritul, *op. cit.*, p. 76; Pr. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 214-215.

43. Sfântul Nicodim Aghioritul, *op. cit.*, p. 77.

44. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 105.

45. În normele pentru fixarea canonului ne-am orientat după Sfântul Nicodim Aghioritul, *op. cit.*, cap. V, „Despre împrejurările de care ține păcatul”, p. 49-54.

„toți păcătuim în multe chipuri“ (Iac. 3, 2), iar Sfântul Apostol Ioan ne lămurește că „este păcat de moarte și păcat nu de moarte“ (I Ioan 5, 16-17). Altfel spus, există păcate grele și păcate ușoare. Gravitatea păcatului trebuie înțeleasă **extensiv** (frecvența repetării lui și modul în care s-a răsfrânt asupra semenilor) și **intensiv**, înțelegând prin aceasta necesitatea de a constata și a cerceta cât de adânc a pătruns păcatul în viața săvârșitorului și cât de profundă este rana produsă de el⁴⁶.

Păcatele grele sau de moarte despart pe om de harul lui Dumnezeu⁴⁷, iar păcatele ușoare „nu au ca urmare pierderea harului duhovnicesc, ci numai o slăbire a lucrării harului în sufletul credinciosului“⁴⁸.

După învățătura ortodoxă păcatele de moarte sunt clasificate astfel:

- a) *păcate capitale*, în număr de șapte (mândria, iubirea de argint, desfrânarea, pizma sau invidia, lăcomia, mânia și lenea);
- b) *păcatele împotriva Duhului Sfânt* (șase la număr);
- c) *păcatele strigătoare la cer* (în număr de cinci)⁴⁹.

Aceste păcate grele se cuvin a fi mai aspru canonisite decât păcatele obișnuite sau „ușoare“, cum se mai numesc. Așadar, asprimea epitiimiilor este direct proporțională cu gravitatea păcatelor săvârșite, ținând cont și de treapta păcatului (gând, vorbă, faptă), pentru că, după învățătura Mântuitorului (vezi Matei 5, 21-48), și intenția păcătoasă trebuie sancționată⁵⁰.

Un alt criteriu privind fixarea epitimiei se referă la *persoana care a săvârșit păcatul*⁵¹, deoarece, același păcat primește o circumstanță atenuantă sau agravantă în funcție de săvârșitor. De exemplu, un păcat

46. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 102.

47. *Învățătura de credință ortodoxă*, partea a III-a, 93, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1992, p. 356.

48. *Ibidem*, partea III-a, 92, p. 356.

49. *Ibidem*, partea III-a, 94-110, p. 357-364.

50. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 165.

51. Pr. prof. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 230-235, fixează canonul în funcție de săvârșitorul păcatului ținând cont de: A) individualitatea penitentului: a) însușirile naturale ale temperamentului și ale stării sufletești; b) nivelul moral și B) a) puterile penitentului; b) posibilitățile sale de viață; c) mentalitatea personală a penitentului și a timpului actual. Vezi: pr. asist. Liviu Streza, *Preotul în scaunul Spovedaniei*, p. 182-183.

oarecare săvârșit de un cleric primește o gravitate în plus la canonisire, față de același păcat săvârșit de un mirean.

La stabilirea canonului, duhovnicul va ține seama și de *mediul în care trăiește și își desfășoară activitatea penitentul*. Nu este același lucru dacă penitentul trăiește într-un mediu favorabil sau ostil vieții duhovnicești, într-o familie armonioasă și apropiată Bisericii sau dimpotrivă.

Pe lângă cele enunțate mai sus, există încă „cinci primejdii”⁵² care atenuază sau agravează un păcat și prin urmare epitimia sau canonul:

– **cauza păcatului** – cineva a ucis cu premeditare și intenție vădită sau aflându-se în legitimă apărare;

– **mijlocul** – mai grav este furtul dacă prin el se provoacă și vătămarea corporală persoanei păgubite decât cel ce nu aduce nicio suferință fizică (can. 6 Grigorie de Nyssa)⁵³;

– **timpul** – dacă cineva a furat de mâncare la vreme de foamete, mai puțin păcătuiește decât cel ce a furat fără a avea acest motiv;

– **locul** – cel ce păcătuiește în mănăstire sau pe față mai grav va fi canonisit decât cel ce face același păcat, dar în lume sau în ascuns.

Pentru aceasta Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Deși mari păcate va face cineva, dar dacă le face în taină și pe nimeni nu va sminti, mai puțin va fi pedepsit decât cel ce mai mici păcate face însă pe față și smintește pe mulți”⁵⁴, idee reluată și de Agapie Criteanul⁵⁵;

– **de câte ori** – este de la sine înțeles că o **greșeală devine cu atât mai gravă cu cât se repetă mai des**.

Potrivit principiului echivalenței, păcatul cu cât este cultivat un timp mai îndelungat, cu atât și canonisirea trebuie să fie mai îndelungată sau mai intensă. Mai ușor și un timp mai scurt se canonisește un penitent care a făcut un păcat numai o singură dată, decât unul care

52. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 166.

53. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe, note și comentarii*, Sibiu, 1993, p. 412.

54. Citat după arhimandrit Cleopa Ilie, *Urcuș spre Înviere*, Ed. Trinitas, Iași, 1992, p. 238.

55. „Mai greu este dacă ai păcătuțit la arătare..., decât dacă ai păcătuțit la loc ascuns” (Agapie Criteanu, *Mântuirea păcătoșilor*, Ed. Bunavestire, Bacău, 1999, p. 333).

a făcut același păcat ani de-a rândul. În același spirit problema este abordată și în alte locuri⁵⁶.

Un criteriu general, important cu privire la epitimie, este acela conform căruia, aplicăm canonul pentru păcatul care este cel mai mare, iar „celelalte păcate [...] într-acel canon se iartă”⁵⁷.

De asemenea, la fixarea epitimiei duhovnicul trebuie să țină seama de „puterile și posibilitățile de a primi, înțelege și împlini canonul rânduit”⁵⁸ de individualitatea penitentului, de ambianța în care acesta trăiește și de alți factori obiectivi și subiectivi. Se înțelege de la sine că nu se poate impune un post aspru unui penitent cu afecțiuni digestive, sau metanii bolnavului imobilizat la pat, dar asta nu înseamnă că duhovnicul nu trebuie să caute și să impună un canon adaptat posibilităților fizice ale acestora.

Un alt aspect esențial în fixarea epitimiei la spovedanie se referă la *pocăința celui care se spovedește*. Pentru că „nu vom fi învinuiți că nu am săvârșit minuni, nici că n-am teologhit, nici că n-am avut vedenii, dar vom da negreșit socoteală lui Dumnezeu că nu ne-am plâns păcatele”⁵⁹.

Canoanele Bisericii Ortodoxe arată clar importanța primordială a pocăinței în stabilirea epitimiilor. Astfel, în *canonul 2*, Sfântul Vasile cel Mare hotărăște că „vindecarea să se hotărască nu după un timp, ci după chipul pocăinței”⁶⁰, iar în *canonul 84* spune: „Căci negreșit, nu după timpul de penitență le judecăm pe unele ca acestea (roadele po-

56. În *Constituțiile Apostolice, II, 48*, se spune: „Să nu dai pentru fiecare păcat aceeași sentință, ci pentru fiecare una proprie, judecând cu multă chibzuială fiecare greșeală, pe cele mici și pe cele mari, și într-un fel pe cea cu lucrul, într-un altul pe cea cu cuvântul, în mod deosebit pe cea cu intenția, sau calomnia sau bănuiala. Și unora le vei impune ajutarea săracilor, altora posturi, iar pe alții îi vei despărți pe măsura păcatului lor” (*Scrierile Părinților Apostolici dimpreună cu Așezămintele și Canoanele Apostolice*, vol. II, trad. de pr. Ioan Mihălcescu, econom Matei Păslaru, econom G. N. Nițu, Chișinău, 1928, p. 67); Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoințe, 41*, în „Filocalia”, vol. 10, traducere, introducere și note de pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1981, p. 214-216.

57. Antim Ivireanul, *Opere*, Ed. Minerva, București, 1972, p. 236-237.

58. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 103.

59. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 167.

60. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, p. 342.

căinței), ci ținem seama de felul pocăinței⁶¹. *Canoanele 12 al Sinodului I Ecumenic*⁶², *102 Trulan*⁶³, *5 Ancira*⁶⁴, *74 Sf. Vasile cel Mare*⁶⁵, *8 Grigorie de Nyssa*⁶⁶ precum și altele întăresc aceeași idee.

Sfântul Ioan Gură de Aur accentuează și el intensitatea pocăinței în comparație cu timpul ei: „Vei zice că i s-a dat un timp destul de lung ca pedeapsă. Cât timp? Un an, doi, trei? Dar eu nu caut la mulțimea timpului, ci la îndreptarea sufletului. Dacă cel păcătos s-a umilit, dacă s-a pocăit, atunci s-a făcut totul; dacă nu este aceasta, apoi timpul cel îndelungat nu folosește la nimic. Căci noi nu căutăm dacă rana a fost legată un timp mai îndelungat, ci dacă legătura a folosit la ceva. Dacă a folosit și într-un timp și mai scurt să n-o mai pui, iar dacă n-a folosit la nimic, atunci pune-o și după zece ani. Aceasta să-ți slujească de hotar pentru dezlegarea răni: dobândirea și vindecarea celui legat de păcate⁶⁷.

Dacă cel ce a greșit, îndată după păcătuire, este cuprins de un regret adânc și face eforturi de a părăsi păcatul, cu mai multă blândețe trebuie tratat față de cel care după păcătuire a rămas indiferent sau mărturisirea aceluia păcat a fost „smulsă” de duhovnic. Cel dintâi, el însuși s-a canonisit prin pocăință intensă. Și „cu cât pocăința este mai adâncă, cu atât și penitentul se descătușează mai mult de [...] păcat⁶⁸. Sfântul Simeon al Tesalonicului recomandă ca „pe unul ca acesta să-l primești cu dragoste [...] căci totul este să se pocăiască⁶⁹. De fapt, însuși scopul mărturisirii și al epitimiei este ajungerea păcătosului la starea de a regreta păcatul și de a-l părăsi⁷⁰.

61. *Ibidem*, p. 387.

62. *Ibidem*, p. 59.

63. *Ibidem*, p.161.

64. *Ibidem*, p.186.

65. *Ibidem*, p.383.

66. *Ibidem*, p.413.

67. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la II Corinteni, XIV*, în P.G., 61, col. 502.

68. Pr. conf. dr. Ilie Moldovan, *op. cit.*, p. 579.

69. Sf. Simeon al Tesalonicului, *Tratat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe, după principii puse de Domnul nostru Iisus Hristos și urmașii Săi*, partea a II-a, cap. 254, Ediție îngrijită de Protosinghel Grichentie Natu, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, 2002, p. 9-10.

70. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 168.

Că nu timpul este hotărâtor în Taina Spovedaniei, ci intensitatea pocăinței (în înțelesul ei autentic, n. n.), a dovedit-o, după cum am văzut, chiar cel mai sever alcătuitor de canoane, Sfântul Vasile cel Mare⁷¹.

Părinții care au urmat acestuia au procedat însă la importante scurtări ale timpului de canonisire. Astfel, „Teodor Studitul nu cunoaște epitimii ce se prelungesc mai mult de trei ani și numai față de păcătoșii care nu se pocăiesc găsește necesar să se observe vechile canoane severe”⁷², iar Sfântul Ioan Postitorul reduce epitimiile pentru desfrânare și adulter de cinci și șapte ani, cât prevedea Sfântul Vasile cel Mare, la patru, trei sau chiar doi ani. Dar această scurtare a timpului de canonisire era urmarea unei pocăințe intense a penitentului⁷³.

Se poate afirma că dispozițiile rigorige ale Sfântului Vasile cel Mare se conciliază cu cele ale Sfântului Ioan Postitorul, ca limită maximă și minimă, între care se poate face canonisirea penitenților, în baza

71. Referitor la scăderea timpului de canonisire proporțional cu intensitatea pocăinței celui ce se spovedește găsim două relatări frumoase și edificatoare la: Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului, *Tâlcuiri noi la texte vechi*, Sibiu, 1989, p. 458; Pentru Avva Pimen (12), *Patericul*, Alba Iulia, 1990, p. 168.

72. *Nomocanon pri bolšom Trebnic*, Moscova, 1897, p. 29, apud pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. III, p. 94.

73. Acest principiu este lămurit de Sf. Ioan Postitorul în canonul 3, unde el precizează următoarele: „Eu socotesc că celor care judecă drept, nu li se pare că scurtarea de către noi a timpului de pocăință nu este o părere salvatoare, deoarece nici Părintele Vasile cel Mare și nici cei mai vechi dumnezeiești părinți ai noștri nu au stabilit pentru cei ce păcătuiesc vreo ajunare, sau priveghere, sau număr de plecări de genunchi, fără numai îndepărtarea de la Sfânta Împărtășanie. Noi am socotit că în privința celor care se pocăiesc cu adevărat, și cu sârguință își chinuiesc trupul cu disciplină aspră, cu înțelepciune își schimbă viața contrabalansând răutatea anterioară după măsura înfrângerii, să măsurăm și scurtarea timpului de pocăință. De pildă, dacă cineva ar primi să nu bea vin în anumite zile, am judeca să-l iertăm și noi un an prin epitimia hotărâtă de către Părinți, pentru greșeala lui. Așijderea, dacă, ar făgădui reținerea de la carne până la un timp, am socoti să-i tăiem alt an, iar dacă de la brânză și de la ouă, sau pește, sau de la untdelemn, și astfel pentru fiecare reținere de acest fel să-l iertăm un an. Tot astfel să procedăm dacă acela va voi să îmblânzească pe Dumnezeu prin îmbelșugate plecări de genunchi; și mai ales de va arăta râvnă și hotărâre nestrămutată pentru milostenie. Iar dacă cineva după păcătuire s-a dedat vieții de Dumnezeu iubitoare și singuratică am socotit că este bine să dobândească iertare încă și mai scurtă, ca prin acest fel de viețuire să răzbuie în viitor patima respectivă în cursul vieții” (Arhid. prof. dr. Ioan Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, p. 435).

principiului stabilit chiar de canoanele vechi, și anume că, duhovnicii trebuie să se orienteze la impunerea epitimiiilor nu după o normă rigidă, ci să țină cont de varietatea dispozițiilor lăuntrice ale penitenților și de efectul pe care-l produce pocăința în sufletele lor⁷⁴.

Și *Canonul 102 Trulan* (691-692), considerat pe bună dreptate „cheie a canoanelor”⁷⁵, pentru că se adresează prin excelență preoților duhovnici, arată rolul hotărâtor al pocăinței, responsabilitatea și greutatea pe care o întâmpină medicul sufletesc în găsirea metodelor și leacurilor celor mai potrivite pentru vindecarea penitentului. În acest canon se repetă de trei ori importanța pocăinței în actul spovedaniei și, mai ales, în ceea ce privește fixarea epitimiei: duhovnicul să cerceteze „aplecarea spre întoarcere”, „starea celui ce a păcătuit”, „roadele pocăinței”⁷⁶. Iar în ce privește atingerea scopului, „aducerea înapoi a oii celei rătăcite și vindecarea celei mușcate de șarpe”, duhovnicul să cunoască „și pe cele ale asprimii și pe cele ale obiceiului”, căci „boala nu este simplă, ci felurită”⁷⁷.

Marea responsabilitate a duhovnicului presupune și „o bună cunoaștere a rânduielilor canonice în litera și duhul lor”⁷⁸. Cunoașterea canonului și aplicarea numai în litera lui nu zidește pe nimeni, dimpotrivă poate avea efecte contrare. El trebuie aplicat în lumina experienței Bisericii și a viziunii ei largi și creatoare. Principiul scripturistic: „*Litera ucide, duhul dă viață*” (II Corinteni 3, 6) este aplicabil și în cazul rânduielilor canonice. Pătrunderea sensurilor pe care canoanele le conțin se realizează prin studierea atentă a lor. „Ele trebuie privite și înțelese în contextul larg al vieții bisericești, prin prisma motivelor care au determinat apariția lor, ținând cont de spiritul care a dominat epoca în care au apărut. La toate acestea se adaugă contextul în care ele se aplică”⁷⁹.

74. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Mărturisirea păcatelor și pocăința în trecutul Bisericii*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, LXXIII (1955), nr. 3-4, p. 241.

75. Prot. Nicodim Belea, *Funcțiunea soteriologică și educativă a Tainei Spovedaniei*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, C (1982), nr. 5-6, p. 489.

76. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, p. 160-161.

77. *Ibidem*, p. 161.

78. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 103.

79. *Ibidem*, p. 103.

Necunoașterea, neînțelegerea, citirea trunchiată și ruptă de context a rânduielilor canonice favorizează apariția unor discrepante mari în modul abordării și soluționării problemelor duhovnicești în parohie⁸⁰.

Deși duhovnicul „poate să procedeze după chibzuința sa” (*Can. 30* al Sfântului Nechifor Mărturisitorul)⁸¹, el nu poate fixa la întâmplare un canon. Libertatea sa este încărcată de răspundere, mai ales că nici un alt preot sau episcop chiar, nu poate ridica epitimia dată de el decât în caz de moarte (*Canonul 32 Apostolic și 6 Antiohia*)⁸². Și nici doar să o micșoreze sau să o înăsprească. Numai duhovnicul respectiv poate modifica sau anula o epimie pe care el însuși a dat-o, dacă e cazul. Adăugăm și faptul că „epitimiile aplicate de un preot au exact aceeași putere ca și cele aplicate de un episcop, căci între calitatea și puterea de a lega și dezlega a unuia sau a altuia nu există nici o deosebire”⁸³.

Epitimiile recomandate de Sfinții Părinți diferă unele de altele, prin durata, gradul de asprime etc., fie chiar și pentru același păcat. În aceste condiții duhovnicul trebuie să cunoască toate canoanele Bisericii, pentru a putea bine cumpăni cu tact pastoral prescrierea epitițiilor. El se cade să păstreze echilibrul între pedeapsă și iertare, fără să depășească gradul maxim de pedeapsă (acribia), dar nici minimul, adică iconomia (pogorământul), prevăzute de Sfinții Părinți⁸⁴.

80. Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Cât timp trebuie să postim înainte de primirea Sfintei Împărtășanii?*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, IX (1997), nr. 193-194, decembrie, p. 7.

81. Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, p. 459.

82. *Ibidem*, p. 25 și 208.

83. Idem, *Drept canonic ortodox*, vol. II, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 1990, p. 46; prep. univ. Iulian Mihai Constantinescu, *Temeiuri canonico-juridice privind administrarea Sfintei Taine a Pocăinței*, în rev. „Mitropolia Olteniei”, LIV (2002), nr. 5-8, p. 77; Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 171-172.

84. Pr. asist. dr. N. Dură, *Taina Sfintei Mărturisiri în lumina dispozițiilor și normelor canonice ale Bisericii Ortodoxe*, în rev. „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LIX (1983), nr. 4-6, p. 261; Despre ceea ce înseamnă iconomia în experiența Bisericii, vezi: Victor-Emil Iliescu, *Pogorământul ca fapt duhovnicesc*, în rev. „Mitropolia Banatului”, XXVI (1976), nr. 1-4, p. 214-219; Sf. Simeon al Tesalonicului, *op. cit.*, vol. II, cap. 254, p. 9.

Singurul criteriu în prescrierea epitimii este „dispoziția celui ce a păcătuit”⁸⁵. Acesta determină pe duhovnic să le aplice pe cele ale „asprimii” atunci când penitentul oscilează în hotărârea lui de a se îndrepta sau când conștiința păcătoșeniei nu este pe măsura păcatului săvârșit, și tot ea este aceea care îl determină să le aplice pe cele ale „obiceiului” și ale „blândeții”, atunci când dorința de îndreptare a penitentului este susținută de efort personal în acest sens⁸⁶.

„Dacă sub aspect formal canoanele apar ca rânduiele rigide și foarte adesea severe, sub aspect duhovnicesc ele au o flexibilitate deosebită”⁸⁷. Această flexibilitate trebuie căutată, descoperită, înțeleasă și transpusă în lucrare de către preotul duhovnic. Regula de fixare a epitimiei urmărește „exercitarea penitentului în virtutea opusă păcatului în care a căzut”⁸⁸ aplicând astfel bolnavului sufletesc un fel de „reflexo-terapie” duhovnicească⁸⁹.

După ce duhovnicul a fixat canonul de pocăință, acesta devine obligatoriu pentru cel care s-a spovedit. Penitentul va răspunde în fața lui Dumnezeu dacă nu-l împlinește întocmai. Totodată, duhovnicul este obligat să urmărească îndeplinirea canonului din partea penitentului și în funcție de cele constatate să trateze pe fiecare credincios în viitor⁹⁰.

Tot legat de canon sau epitimie se cuvine să subliniem faptul că acesta „nu trebuie împlinit în chip formalist, extern”⁹¹. Executarea mecanică a metaniilor și a rugăciunilor, milostenia făcută în văzul lumii și postul ținut numai de bucate nu și de răutăți, precum și a oricăror alte forme de canonisire, nu aduc prin ele însele nici un folos dacă nu sunt dublate de o căință sinceră și smerită din partea penitentului. Nu epitimia în sine elimină păcatul, ci întoarcerea făptuitorului de la moartea spirituală – ca rod al păcatului – la viața nouă în Hristos, prin lucrarea virtuților.

85. *Canon 102, Trulan*, la arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, p. 160-161.

86. Pr. Viorel Sava, *op. cit.*, p. 108, comp. can. 102 Trulan.

87. *Ibidem*, p. 105.

88. Prot. Nicodim Belea, *Funcțiunea soteriologică...*, p. 488.

89. Pr. Petre Vintilescu, *op. cit.*, p. 246.

90. Pr. prof. Spiridon Căndea, *Taina Sfintei Mărturisiri...*, p. 322.

91. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 190.

Dat fiind caracterul special al canonului sau epitimiei, duhovnicul trebuie să fie un bun păstor și medic sufletesc, care, după ce a stabilit cauzele păcatului să aplice epitimia (canonul) cea mai potrivită, ținând seama de toate principiile expuse mai sus. Mitropolitul Antonie Plămădeală al Ardealului spunea atât de frumos într-un articol că duhovnicul trebuie să fie „după carte și după om“, adică să nu neglijeze canoanele dar, să le aplice ținând cont de individualitatea fiecărui penitent. Cu alte cuvinte, duhovnicul se mișcă în fixarea canonului între acribie și iconomie (pogorământ).

Putem spune că epitimiile date de duhovnic au rolul să-l trezească pe cel adormit în păcat și să-l determine pe cel care s-a spovedit să pășească cu hotărâre pe drumul viețuirii virtuose și neprihănite. Ele sunt date pentru îndreptare, nu pentru răzbunarea greșelii; sunt raze de iubire părintească: „*Fiul meu, nu disprețui certarea Domnului, nici nu te descuraja, când ești muștrat de El. Căci pe cine îl iubește Domnul îl ceartă și biciuiește pe tot fiul pe care îl primește*“ (Evrei 12, 5-6)⁹².

Se poate afirma că sensul canonului sau epitimiei dat în Taina Spovedaniei este „medicinal“, de pedagogie și terapeutică duhovnicească, și are scopul de a trezi și promova conștiința religioasă-morală a penitentului, în vederea mântuirii lui.

Odată cu fixarea epitimiei și cu rostirea rugăciunii de dezlegare se încheie Spovedania, ca ritual, dar nu și obligațiile credinciosului și ale preotului. Creștinul e dator să-și împlinească epitimia fixată, încercând să-și îmbunătățească tot mai mult viața sa duhovnicească, iar duhovnicul are sarcina de a urmări această evoluție religioasă-morală.

Responsabilitatea pastorală a preotului duhovnic se prelungește și după spovedanie. După cum medicul bun, conștient de misiunea sa, continuă să dea asistență medicală bolnavului care s-a tămăduit, printr-o medicație de întreținere și prin sfaturi profilactice, tot așa și duhovnicul trebuie să rămână într-o comuniune sufletească cu cei care i s-au mărturisit⁹³. Astfel, Spovedania se prelungește în viața cre-

92. Vezi și: pr. Gh. Popescu-Țânțăreni, *Sfânta Taină a Spovedaniei*, în rev. „Mitropolia Olteniei“, XXX (1978), nr. 1-3, p. 97.

93. Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Taina Pocăinței ca fapt duhovnicesc*, în rev. „Ortodoxia“, 1972, nr. 1, p. 12.

dinciosului, „ca o călătorie permanentă cu Iisus spre Emaus, ca o „umblare întru înnoirea vieții“ (Rom. 6, 4), adică o viață duhovnicească prelungită”⁹⁴.

Pe acest drum, al desăvârșirii creștine, Taina Spovedaniei este indispensabilă creștinului, ea fiind – pe lângă cele trei Taine ale inițierii – „cheia deschiderii cerului și asigurarea câștigării Împărăției veșnice”⁹⁵.

Așadar, Spovedania ca Taină nu este numai o strădanie a creștinului de a pune stavilă păcatului printr-o recunoaștere a greșelilor săvârșite, o mărturisire cu gând curat a păcatelor, însoțită de căință și de rugăciunea de iertare, ci mai ales este lucrarea dumnezeiască ce-i luminează calea celui ce se spovedește și-l întărește spre a merge cu hotărâre și stăruință pe calea binelui⁹⁶.

Prin Taina Spovedaniei, credinciosul redobândește starea de har și nevinovăție pe care o avea la Botez, și intră din nou în comuniune cu Dumnezeu și cu Biserica. De acum el își poate relua drumul „spre desăvârșirea în Hristos, întărindu-și puterile sufletești cu pâinea cea cerească a Sfintei Euharistii”⁹⁷.

94. Prot. Nicodim Belea, *Funcțiunea soteriologică...*, p. 493.

95. Drd. Anca Manolache, *Sfânta Taină a Mărturisirii*, în rev. „Glasul Bisericii”, XXXVIII (1979), nr. 3-4, p. 311.

96. Pr. Gh. Popescu-Țânțăreni, *op. cit.*, p. 94.

97. Pr. dr. Sânică T. Palade, *op. cit.*, p. 198.